

S

STUDIUM GENERALE II

Århus Universitet

Idehistorie

Sonja Holm Gulstad

Eksamensopgave, 18/12-2017
Underviser Jakob Bek-Thomsen

Sonja Holm Gulstad (SOHJ.ZBC - Lektor - SLWI - ZBC)

Indholdsfortegnelse

Opgave 1. Ideen om sygdom - pest og middelalder i Europa 3

Indledning og metode (kort)	3
1. sekvens - Introduktion til kildekritik	4
1.1 - kildekritik og historiografi.....	4
2. sekvens - Pest over Europa.....	5
2.1 - Pest og middelalder	5
2.2 - Spredning og håndtering.....	5
3. sekvens - Pest og kilderne	6
3.1 - Til kilderne	6
3.2 - Finding the Scapegoat.....	6
4. Perspektivering.....	8

Opgave 2. Ideen om svangerskab. Diskursanalyse i ord og lov 9

Indledning og metode (kort)	9
1. sekvens - Diskursbegrebet	10
1.1 - Lovgivning og kronologi	10
2. sekvens - Seksualitet og prævention i det 20. århundrede	11
2.1 - Tiden før p-pillen	11
2.2 - Kvindebevægelser.....	11
2.3 - Kirkens syn i præventions- og abortspørgsmål.....	12
2.4 - Den politiske diskurs	12
3. sekvens - Teknologianalyse	13
3.1 - P-pillens tilblivelse, funktion og modtagelse	13
3.2 - Perspektivering, etik, reagensglasbørn.....	14
3.3 - Perspektivering, Retten til Liv.....	14

Opgave 3. Ideen om dyb historie og før-skriftlige forudsætninger for historieskrivning 16

Indledning og metode (kort)	16
1. sekvens - Deep History	17
1.1 - hvad er dyb historie	17
1.2 - Kosellecks før-skriftlige forudsætninger for historieskrivning	17
2. sekvens - Arbejde, hverdag og redskaber	18
2.1 - Flintøksen	18
2.2 - Besøg af geovidenskaben	19
2.3 - Historien om Danmark - Renjægerne	19
2.4 - Ekskursion til Sagnlandet	19
3. sekvens - Status, straf og ofring	20
3.1 - Liv, lyst og luksus	20
3.2 - Straf eller offer	20
3.3 - Besøg af biologen	21
3.4 - Afrunding og selvevaluering	21

Opgave 1, anslag: 11.699

Opgave 2, anslag: 12.151

Opgave 3, anslag: 12.086

Opgave 1

Ideen om sygdom - pest og middelalder i Europa

Indledning og metode (kort)

Undervisningsforløbet omkring *ideen om sygdom* er et teksttungt forløb, der har fokus på pestepidemien, *den sorte død*, i middelalderen og giver eleverne introduktion til nogle af idehistoriefagets analytiske og metodiske redskaber. Forløbet indledes med en øvelse i kildekritik, hvis formål er at kridte banen op og i sin tydelighed vise eleverne, hvad både kildekritik og historicitet har af betydning for historiefaget. Man skal ikke lade sig forvirre af, at emnet i forløbets første øvelse er nazisme og Kz-lejre. Midlet helliger målet! Efter den indledende øvelse ligger fokus på pestens udbredelse og konsekvenser, herunder også sygdomsopfattelser og bagvedliggende årsagertil sygdomsopfattelser. Forløbet har fokus på de mekanismer, der opstår i et samfund i krise - og her kommer kildekritikken i spil. Forløbet har tre sekvenser, som hver især indeholder formål, metode og litteratur. Afslutningsvis i forløbet ligger en kortere perspektivering. I forhold til lærerplanen skal eleverne kunne:

- Analysere samspillet mellem ideer, teknologier, natur og samfund, herunder betydningen for den menneskelige eksistens.
- Diskutere aktuelle problemstillinger med udgangspunkt i fagets perspektiver, herunder reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende.

1. sekvens

Introduktion til kildekritik

1.1 - kildekritik og historiografi

Som opstart på forløbet laves en øvelse omkring kildekritik med det formål, at eleverne skal kunne forstå og anvende kildekritikkens begreber. Før vi går til kilderne skal eleverne læse *'Vejledning til danske skoleelever - Når I besøger Auschwitz'*¹. Kilden er udgivet af 'Dansk Selskab for Fri Historisk Forskning', 2004. Vejledningen beskriver *angiveligt* forholdene i koncentrationslejren under 2. verdenskrig og maner det vi ellers anser som 'alment kendt' til jorden. På de første sider kan man læse en opfordring om at kontakte dansk Ligbrændingsforening... *der har pålidelige oplysninger om ligbrænding! Spørg, om man i tre ovne kan brænde 340 lig i døgn! Det kan man ikke! (...) Hullerne i loftet er vigtige, ja, altafgørende. Museet indrømmer, at de gamle huller er fjernet (...) Spørg også, om skorstenen er fra krigens tid - eller om den først blev opført efter krigen. Spørg, om den overhovedet har forbindelse ind til ovnene! Det har den ikke!*². Når kilden er gennemgået på klassen, kan man som lærer håbe på, at eleverne har gennemskuet kilden (!). Historiografisk er kilden også interessant!

I umiddelbart forlængelse læser eleverne et uddrag af Olden-Jørgensens 'Til kilderne - introduktion til historisk kildekritik' og begreberne: præcision, genre, tendens, kontekst, sammenhæng og fortolkning kommer i spil! Efterfølgende et gruppearbejde på baggrund af teksten om Auschwitz og fælles opsamling. Begreberne skal styrke elevernes analyse og ydermere forståelsen af, at historiske emner har hver sin historiografi, afhængig af den tid de bruges i.

¹ <http://www.patriot.dk/vejledning.pdf>

² <http://www.patriot.dk/vejledning.pdf> p 5.

2. sekvens Pest over Europa

2.1 - Pest og middelalder

Til casen om middelalder og pest hører en del læsning i Kjeld Nielsens *Skruen Uden Ende*, som giver et indblik i Europa fra omkring 500-1500. Kapitlet har fokus på samfund, religion, teknologi, pest og dennes konsekvenser³. Formålet er, at eleverne opnår en basisviden om perioden, som skal anvendes senere, når kildekritikken igen kommer på banen.

2.2 - Spredning og håndtering

Historiografien kommer i spil i sekvensen her, da der er indlagt en række kilder, som beskriver Europa i undtagelsestilstand, herunder hvordan de respektive lande håndterede pesten. 'Den sorte død blev nedkæmpet med lovgivning'⁴ fra videnskab.dk har fokus på, hvordan man i Italien greb ret tidligt og effektivt ind mod pesten ved at anbringe syge borgere i pesthuse uden for byen, og ved oprettelse af rapportssystemer. Fra andre steder i litteraturen ved vi, at i de bedst organiserede Europæiske byer blev de medicinske anbefalinger brugt til at udvikle en form for folkesundhedspraksis til at modstå pestens fremmarch⁵. Konsekvenserne af pestens spredning omtales i svenske kilder i 1360 som 'Barnedøden'.⁶ *Konsekvensen heraf blev, at der kom nogle unaturlige huller i befolkningens demografiske sammensætning. At det især var børn og unge, der døde i de følgende epidemier, tyder i øvrigt på, at folk, der havde overlevet tidligere epidemier, kan have udviklet en immunitet over for sygdommen*'. Således giver læsning af ovenstående kilder et indblik i dels pestens spredning, men også håndteringen i de udsatte lande. Vil man dykke ned i temaet omkring immunitet, kan man læse 'Den sorte død udryddede dominerende gentyper'⁷ som beskriver ph.d. Linea Melchior's forskningsprojekt, som kortlægger den genetiske variation i Danmark helt tilbage fra Stenalderen og frem til 1400-tallet i Middelalderen⁸. Resultatet viser, at

³ Kjeld Nielsens 'Skruen Uden Ende' kap. 2 'Europas første teknologiske opsving', kap. 3 'Europa breder sig'.

⁴ <http://videnskab.dk/kultur-samfund/den-sorte-dod-blev-nedkaempet-med-lovgivning>

⁵ Jakob Bek-Thomsen, Grundbog til Idehistorie B. iBog. Aarhus: System <https://idehistorie.systeme.dk>

⁶ <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/pest/>

⁷ <http://videnskab.dk/kultur-samfund/ny-teori-den-sorte-dod-udryddede-dominerende-gentyper>

⁸ På <http://videnskab.dk/kultur-samfund/den-sorte-dod-blev-nedkaempet-med-lovgivning> findes desuden en række landkort, som kan illustrere omfanget af pestepidemiene i Europa.

den genetiske variation dengang var betydeligt større, end den er i dag. Hvad betyder det - og hvordan har viden omkring ændret den måde, vi ser på menneske – og sygdom.

3. sekvens

Pest og kilderne

3.1 - Til Kilderne.

Vi bliver i middelalderen, og et af formålene er, at eleverne skal stifte bekendtskab med en, for dem, helt ny type kilder. Udgangspunktet er 'Pesten i Danmark - en kildesamling'⁹ hvor der bl.a. ligger Kong Valdemar IVs erklæring fra 1. juli 1354, hvori han udsender en forordning, der vidner om dødeligheden i pestepidemien (som har ramt Danmark nogle år forinden). Kongen udsteder i den forbindelse en generel amnesti, eksplicit begrundet i befolkningsmangelen¹⁰ og årsagerne til dette skal eleverne undersøge nærmere fx ved at anvende begreberne genre, tendens og kontekst. I samme kildesamling findes også en tekst fra det svenske rigsarkiv, hvor Kong Magnus i 1349 advarer om pestens komme. Heri hedder det bl.a. at '*Kong Magnus af Sverige, Norge og Skåne opfordrer alle beboere i bispedømmet Linköping til at gå i kirke, ofre til de fattige, faste hver fredag, skrifte og give en svensk penning til ære for Gud og jomfru Maria for at holde den 'store plage' borte, som nu findes over hele Norge og i Halland og allerede nærmer sig*'¹¹. Kilden kan anvendes i kildekritisk øjemed (fokus på hensigt, genre og tendens) og så desuden til at give et indblik i kristendommens betydning og funktion for et middelaldersamfund i knæ.

3.2 - Finding the scapegoat!

I årene hvor pesten hærgede Europa (og udover europæiske grænser) flygtede mennesker i stor stil fra de pestramte byer og områder. Særligt for Europa var, at man tolkede pesten som et udtryk for Guds vrede og straffor menneskets synd. Præster opfordrede til bøn (som beskrevet tidligere i forløbet) og steder i Sydeuropa indførtes der love, som forbød eksempelvis spil om penge og brugen af bandeord¹². Behovet for en sydebuk og/eller mangel på årsagsforklaringer pressede på

⁹ <http://scholiast.org/history/pesten-i-danmark/indexkron.html>

¹⁰ <http://scholiast.org/history/pesten-i-danmark/1354a.html>

¹¹ <http://scholiast.org/history/pesten-i-danmark/1349a.html>

¹² Idehistorie: <https://idehistorie.systime.dk/index.php?id=138>

og mens pesten endnu hærgede, opstod den mest ekstreme reaktion mod pesten som et latent had mod jøderne¹³. Derfor læses 'Pest, jøder og samfundsorden - Forgiftningsrygter og jødeforfølgelser i forbindelse med den Sorte Død' af Michael H. Gelting, som beskriver ideen om, at jøderne skulle være smitekilden. *'En af samtidens forklaringer var, at pesten skyldtes onde mennesker, som forgiftede drikkevandet. I det Tyske Rige blev dette rygte knyttet til jøderne. Efter at deres skyld var "bevist" ved processer i Dauphiné og Savoyen i 1348, medførte rygten massivt pres fra befolkningen på myndighederne for at få jøderne udryddet'*¹⁴. Artiklen indeholder eksempler på de jødeforfølgelser, som fandt sted i det Tyske Rige i 1348-1349 og beskriver også paven tvetydige holdning i forhold til skyldsspørgsmålet. Stillet over for et aggressivt folkekrav havde magthaverne valget mellem at beskytte jøderne og derved risikere at miste deres legitimitet eller at bevare skinnet af deres autoritet ved at ombringe jøderne. Geltings artikel indeholder en række årsagsforklaringer og udgangspunktet i analysen er et stærkt og voksende had til jøderne, som resulterer i forfølgelser og henrettelser. Begreberne lokal, regional og national kan komme i spil i forløbet, hvis vi ser på fx måder at håndtere og regulere pesten henover forskellige geografiske områder, men også hvis vi sammenligner landenes lovgivning på området.

Afslutningsmæssigt læses kapitlet omkring sygdomsforståelse i *'Idehistorie'* hvilket også beskriver pesten, herunder behandlingen af jøder.¹⁵ Kapitlet rummer flere former for kilder og eleverne skal forholde sig til disse - men fokus ligger på kilden om den schweiziske jøde Agimets, hans tilståelse af at have forgiftet drikkevandet i Geneva i Schweiz og hans derpå følgende henrettelse. Agimets behandling og tilståelse er oplagt i forbindelse med temaet kildekritik og eleverne forholder sig til hele temaets historiografi ved at analysere kilderne i forhold til begreberne: tid, bevis, empati, årsag og effekt.

Forløbet afrundes på klassen med en fælles opsamling, hvori vi - i fællesskab - laver to mindmaps på tavlen. Det ene mindmap rummer alt, hvad vi har hørt. Det andet mindmap rummer, hvad vi er sikre på.

---

¹³ Michael H. Gelting 'Pest, jøder og samfundsorden, forgiftningsrygter og jødeforfølgelser i forbindelse med den Sorte Død'.

¹⁴ <https://tidsskrift.dk/sygdомogsamfund/article/view/578>

¹⁵ <https://idehistorie.systime.dk/index.php?id=138>

4. Perspektivering.

Der er rig mulighed for i dette forløb at få idehistoriefagets tre ben i spil. Man kunne udbygge forløbet ved at se på landbrugsteknikker og teknologier, håndværk, munke og klostre, handel, manuskripter og bøger som dominerende filosofiske, teknologiske og religiøse dogmer¹⁶.

Forløbet kunne også udbygges ved at se på historiens lange linjer ved at perspektivere nogle af casens problemstillinger til moderne forløb. Et eksempel er ebolaepidemien, hvor man kan drage paralleller mellem middelalderens lokale og globale oplysnings- og sikkerhedssystemer/restriktioner (karantæner, isolering af befolkningsgrupper osv.) og moderne tids internationale samfund (hvordan WHO, MSF, mfl. håndterer epidemier).

Alternativt kan man også drage paralleller til pestudbruddet på Madagaskar her i 2016-2017. Min tese er, at de fleste elever oplevede en langt større medie- og samfundsbevågenhed omkring ebolaudbruddet i 2014, dels fordi den ramte byer med høj befolkningstæthed, men måske også, fordi ebola ramte hvide mennesker? Man kan lave en øvelse med eleverne, hvori de via Google nGram sammenligner hyppighed, udsving og udvikling fx i forhold til ordene *Madagascar*, *plague* og *ebola*.

---

¹⁶ 'Teknologihistorie' www.systime.dk

Opgave 2.

Ideen om svangerskab - diskursanalyse i lov og ord (1956-1973)

Indledning og metode (kort)

I dette forløb behandles casen '*Ideen om svangerskab*' og det primære fokus er på lovgivningen omkring prævention og abort. Forløbet har fokus på diskursbegrebet og indeholder kilder af stor variation, bl.a. laves der analyser af en række sex- og svangerskabsproblematikker i samtiden, herunder p-piller, porno og abort. Forløbet har en politisk, etisk, såvel som teknisk indfaldsvinkel og metodisk anvendes SCOT-samt Trekassemodellen. Forløbet indledes med en diskursanalyse af svangerskabslovgivningen mellem 1956-1973. Herefter følger en samfundsbeskrivelse, der afsluttes med p-pillens implementering og abortens legalisering. Dette forankret i en diskursanalyse af mere eller mindre dominerende syn på prævention og svangerskab i Danmark mellem 1950-1973.

1. sekvens - Diskursbegrebet

1.1 - Lovgivning og kronologi.

Forløbet indledes med et læreroplæg omkring diskursbegrebet, Foucault, betydning af diskurs og generelt omkring begrebets relevans i intellektuel historie. Oplægget efterfølges af et gruppearbejde, hvor eleverne arbejder med lovgivningen og skal se den *skiftende tendens og forskellige sociale gruppers* opfattelser indenfor svangerskabsområdet. Opfattelser ændres - nogle mere andre minder - mellem 1937-1973 og eleverne skal redegøre for og sammenligne indhold og retorik, ordvalsargumenter og tendens forankret i betænkninger, reklamer og lovgivning. Alt materiale fremgår i bilag 1. Afslutningsvis samles op med nedslag på nedenstående pointer:

- I 1937-lovens kildeintroduktionen nævnes Svangerskabskommissionen (nedsat i 1936), som i forbindelse med 1937-loven udgav en betænkning på området. Betænkningen blev kun fulgt delvist. Det kan man sagtens grave i.
- Abortloven af 1956 læses med fokus på at finde afvigelser i forhold til 1937-loven. Note: Bl.a. ændres loven nu, så den gravide kvindes boligsituation, helbred (herunder psykiske 'defekter') nu kunne være afgørende i vurderingen af abortspørgsmål (det havde kommissionen faktisk foreslået allerede i 1936). Mødrehjælpen fik desuden (i 1956-loven) en styrket rolle i spørgsmål og afgørelse om abortindikationer.
- Med abortloven i 1973 sker der meget, men for kort at opsummere: I 1926 er det forbudt *'at indføre, tilvirke, udbyde til salg eller sælge, samlet eller delt, saadanne Genstande, der fremtræder som bestemt til seksuel Hygiejne'*. I 1937 bliver det lovligt at oplyse omkring præventionsmidler, hvis det foregår på en måde, der *ikke kan vække anstød*. Året forinden svangerskabsloven af 1956 vedtages, får alle kvinder ret til gratis vejledning i prævention, hvis de vel at mærke har født eller aborteret før. I 1973 tilføjes så i abortlovgivningen et særskilt afsnit om retten til prævention - og så frigives aborten jo som bekendt også.

Der indlægges en opgave til forløbet, som eleverne introduceres for nu¹⁷.

¹⁷ Første sekvens afsluttes med opstart af et gruppearbejde hvor målet er, at eleverne i løbet af forløbet får udarbejdet et produkt, som skal spejle 'tidens diskurs'. Det kan være et skriftligt produkt, en poster, en paneldebat, en radioudsendelse, e. lign.

2. sekvens

Seksualitet og prævention i det 20. århundrede

2.1 - tiden før p-pillen.

Sekvensen indledes med et læreroplæg, der kort samler op på første sekvens og samler trådene mellem abort og prævention, giver en kort intro til Margaret Sanger, osv¹⁸.

2.2 - Kvindebevægelser!

Forløbets anden del består af kilder, der tilsammen skal danne grundlag for det samlede billede af prævention og svangerskab før p-pillen. Formålet er at lave en gedigen diskursanalyse, hvorfor hver del (undervisningsgang) får hvert sit afsæt. Præventionsmidler i Danmark før 1966 var dels noget usikre og derudover kun beregnet til *nogle* kvinde. Desuden rummede præventionsspørgsmålet en række konflikter, forankret i samfundets normer: *"Problemet var, at prævention længe var et tabu, fordi kristendom, jødedom og islam har opfattet samlejet som en frugtbarhedsakt og ikke som lyst. Oplysning om prævention blev opfattet som kriminelt langt op i 1900-tallet"*¹⁹.

Perioden er kendetegnet bl.a. ved uligheden mellem køn, hvilket er illustreret i artiklen 'Familieliv og Kvindefrigørelse'²⁰ der også viser, at kvindernes erhvervsfrekvens i 1950'erne var den laveste i hele det 20. århundrede. 15 år senere, i 1970, var over halvdelen af alle gifte kvinder på arbejdsmarkedet. I forlængelse af 'Familieliv og kvindefrigørelse' læses uddrag fra kap. 9 i 'Menneskeskab – pillen alle kom til at kende' som dykker ned i tiden før p-pillen og ser på opfattelse af seksualitets- og kønsrollebegrebet. Der hører arbejdsspørgsmål til teksten (bilag 2).

På Kvininfo.dk findes en del materialer, som belyser ovennævnte yderligere, bl.a. en indsigt i, hvordan forfatteren Klaus Rifbjerg i 1970 satte spørgsmålstejn omkring p-pillen formål og tilblivelse: *"Hvorfor kom p-pillen til kvinder først? Er det fordi den (selvfølgelig) er opfundet af mænd, men først skal prøvekøres på det ringere, mindre væsentlige kvindemateriale, som kan få lov til at døje med eventuelle bivirkninger i form af cancer, blodpropper etc.? Eller handler det måske dybest set om, at manden ikke vil manipulere med sin fysiologi af angst for at miste det slægtsbevarende*

¹⁸ På danmarkshistorien.dk ligger en række af velproducerede (kortere) videoer om tiden omkring 60erne-70erne, om rødstrømpebevægelsen, studenteroprør og prævention. De kan med fordel vises som introduktion til næste afsnit.

¹⁹ <https://videnskab.dk/krop-sundhed/p-pillen-forandrede-kvindes-liv-for-altid>

²⁰ '50 opfindelser - højdepunkter i teknologien'

overherredømme?'.²¹

Sekvensen afsluttes med Billes Augusts 'Tro, håb og kærlighed'.

2.3 - Den katolske kirkes syn i præventions- og abortspørgsmålet

Fokus rykkes nu over til den katolske kirkes holdning til prævention og abort, og i sekvensen læses (uddrag af) 'Betænkning angående ændring af svangerskabslovgivning, m.v.'. Betænkningen (1956) indeholder indlæg fra en række organisationer i Danmark, bl.a. 'Forskellige Katolske Organisationer' der i forbindelse med tilblivelse af den nye svangerskabslovgivning skriver: *Vi henstiller til, hvad abortus provocatus angår, på den mest indtrængende måde til kommissionen, at den vil gå ind for at lade fostrets liv nyde lovgivningens fulde beskyttelse*. I henvendelsen står der desuden, at *'befolkningen skal genopdages i den kristne morals ånd [og at] 'enhver handling, der gør kønsakten unaturlig, bl.a. ved ad kunstig vej at hindre dens samfundsmæssige formål, slægtens bevarelse, er etisk utilladelig. Dermed er ikke sagt, at enhver børnebegrænsning er etisk utilladelig. Undersærlige omstændigheder må det være tilladt at regulere børnefødslerne ved naturligt samliv i de sterile perioder og ved afholdenhed (...)*'.²² Fantastisk citat!

2.4 - Den politiske diskurs.

I denne sekvens er fokus på en folketingsdebat omkring frigivelse af billedporno mellem Ellen Strange (K) på den ene side og Per Møller (V) på den anden side. Debatten er humoristisk (dog ikke forsætteligt!) og den politiske diskurs på området kridtes op. Fra konservativ side bekymres man i sagen om frigivelse af billedporno og ifølge Strange *'for ungdommen og Danmarks omdømme i udlandet (...)* Og det er vel netop denne frigivelse (...) som har bevirket at frivoliteten har bredt sig også i Radiohuset. Den 7. oktober ifjor bragte Danmarks Radio en udsendelse, der formede sig som et referat fra en pornofilm. Udsendelsen skal have været ret horribel – jeg har ikke hørt den. (*munterhed på tilhørerpladserne*). Den blev heldigvis, så vidt jeg har hørt, også påtalt af radiatorådet... Kaj Andersen, første næstformand indskyder: "Jeg må gøre opmærksom op, at bifalds- og mishagsyttringer fra tilhørerpladserne ikke er tilladt i Folketinget". Strange fortsætter: *men ikke desto mindre blev udsendelsen genudsendt den 16. december samme år.*" Per Møllers (V) modsvar

---

²¹ www.kvinfo.dk

²² Betænkning á 1956 (se materialer, bilag 5)

er: ”der er som bekendt folk, der kan lide pornografiske billeder, og der er også folk, der ikke kan lide dem. Jeg synes ikke, det er nogen naturlig rolle for Folketinget at gå ind i et formynderskab i dette kildne spørgsmål. Det forekommer mig derimod, at det lovforslag, vi her har til behandling, bygger på et sundt og godt princip, nemlig at man så langt som muligt skal overlade det til folk selv at udvælge, hvad de ønsker at læse eller se på af billeder”²³.

3. sekvens

Teknologianalyse, SCOT og Trekassemodel.

3.1 - P-pillens tilblivelse, funktion og modtagelse.

I forløbet 3. sekvens når vi til tiden efter 1966, som har en teknisk/teknologisk indfaldsvinkel. Her lægges indledningsvis vægt på en grundig gennemgang af den naturvidenskabelige forskning, viden og interesse omkring p-pillen og kvindekroppen, herunder æggestokke, kvindelige kønshormoner (progesteron og østrogen), og kvindens anatomi generelt²⁴. Andre fag (evt. studieretningsfag som kemi eller bioteknologi) kan komme i spil her og skabe transfer mellem fagene. Der anvendes primært skriftlige kilder, men også billeder, artefakter, reklamer mv. (herunder pinde, hæklenåle, 'Kvinden '69, og små film fra danmarkshistorien.dk).

Dernæst gennemgås SCOT- samt trekassemodellen, som begge er glimrende teknologihistoriske greb, også i denne kontekst. I SCOT-modellen²⁵ er fokus på sociale tilegnelser eller forkastelser af teknologi, altså hvordan forskellige sociale grupper tillægger teknologien bestemte betydninger. For én gruppe kvinder havde p-pillen en altoverstigende symbolværdi, som nu gjorde frigjorde dem og skabte ligevægt mellem køn. Kvinder tog retten over egne kroppe og seksualitet og på den måde var p-pillen en kropslig revolution, da seksualitet og graviditet ikke længere *nødvendigvis* var forbundet (hvilket også resulterede i, at flere kvinder blev en del af arbejdsmarkedet)²⁶. Andre kvinder forkastede teknologien (særligt efter nogle år på markedet) da p-piller viste sig at have rigtig mange bivirkninger, såsom hovedpine, vægtforøgelse og blodpropper. For andre sociale (og

²³ http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/folketingsdebat-om-frigivelse-af-billedpornografien-1968-1969/?tx_historyview_pi1%5Blang%5D=1&cHash=d94586775383725574e33682344cfe37

²⁴ 'Teknologi og magt' <https://teknologihistorie.systime.dk/index.php?id=113>

²⁵ <http://www.historie.dtu.dk/Omos/HistoriskMetode/SCOT>

²⁶ <http://kvinfol.dk/2015/fertilitet-gennem-100-aar>

religiøse) grupper fik p-pillen en helt tredje betydning og således arbejder eleverne med SCOT.²⁷ Trekassemodellen²⁸ består af en teknologianalyse, hvor eleverne redegør for og vurderer, hvordan begreberne teknik, viden, organisation og produkt hænger sammen. Hvordan producerer man en p-pille, hvad består den af, hvem opfandt den, hvem betalte gildet, hvorfra fik de deres viden, og hvilke årsager og konsekvenser havde p-pillen? I trekasse-modellen ser man på teknologi, årsag og konsekvensers dialektiske forhold (for teknologien og samfundet).

Efter teknologianalysen læses en række (kortere) kilder omkring danskernes holdning i spørgsmålet om fri abort, om indførelsen af seksualoplysning i folkeskolen (1970) og om frigivelse af billedporno. Kilderne (se under materiale) skal understøtte elevernes viden omkring seksualdiskursen i Danmark i 1960'erne og 1970'erne. Disse tekster kan anvendes både til SCOT-analysen og til at illustrere den dialektiske virkning mellem sociale strukturer, samfund og teknologi.

3.2 - Perspektivering.

Etik og reagensglasbørn

Begrebet 'etik' kan komme i spil, evt. med lange linjer frem til i 1980'erne og i dag, hvor svangerskabsdebatten oftest er mindre ophidset og hvor vi efterhånden har uddebatteret emner såsom prævention og den fri abort.

Har man muligheden, er et besøg på Steno museet i Aarhus et besøg værd. De har skoletjeneste tilknyttet museet og eksempelvis udstillingen '*Ægløsninger – At få børn med teknologien*'. Læs mere her: <http://sciencemuseerne.dk/steno-museet/>

Retten til Liv:

Retten til liv anskuer diskussionen fra en filosofisk vinkel og gav sig tidligere på året udtryk i 'Hviskebarnskampagnen' hvor 20.000 klistermærker lod det ufødte menneske tale for sig selv i det (vist nok primært i det Århusianske bybillede). Kampagnens budskaber var dels at ulovliggøre abort, men primært appellerede den til kvinders samvittighed og moralske idealer: <https://rettentilliv.dk>

²⁷ Filmene på danmarkshistorien.dk er super gode i en SCOT-analyse!

²⁸ <https://teknologihistorie.systime.dk/index.php?id=595#c2762>

Et menneske er et menneske helt fra undfangelsen og har værdi alene ved at være til. Retten til Liv kæmper for et samfund, der beskytter alle mennesker, også de allermest sårbare – de ufødte”²⁹.

<https://rettentilliv.dk/produkt/klistermaerke-ufoedt/>

Billede redigeret ud - EMU

---

²⁹ Rettentilliv.dk

3. opgave - De lange linjer.

Ideen om dyb historie og før-skriftlige forudsætninger for historieskrivning.

Indledning og metode (kort)

Den dybe historie er historien om menneskets liv før vi har det skrevne ord. Kilderne er ikke klassiske kilder, så som skriftlige beretninger, personlige dokumenter, regnskaber, dagbøger e.lign, men materialer som arkitektur, artefakter, sten og knogler. Reinhart Koselleck er en central figur indenfor deep history og hans 'Linguistic Change and the History of Events' danner sammen med begreberne 'hjemmet, fællesskabet og verden udenfor' grundlag for de begreber (skitseret i bilag 1 'Begrebshistoriens antropologi') der anvendes i dette undervisningsforløb. I dyb historie tolker vi gennem objekterne ved hjælp af bl.a. antropologi, arkæologi og sociologi og i moderne tid kommer også naturvidenskaben i spil, når historikeren bruger genteknologi, isotopanalyser osv. til at kortlægge familiære bånd eller madkultur og dyrkningsmetoder. I dette undervisningsforløb skal eleverne opnå en viden omkring den dybe historie og hvordan den tolkes. Forløbet består af tre sekvenser: først en teoretiske/metodisk funderet, efterfulgt af to cases hhv. 'arbejde og redskaber' og 'sundhed, ofring og overlevelse'. Her er analysens udgangspunkt Kosellecks skemaer og begreber, hvilke er en betingelse for at analysere på en frugtbar måde. I forløbet ligger også to kortere oplæg ude fra fra hhv. geovidenskab og biologi samt to ekskursioner ud af huset. Der lægges op til en forholdsvis høj sværhedsgrad, også grundet første sekvens' engelsksprogede tekster, og forløbet her placeres formentlig i 3.g.

Bemærk at alle materialer, der nævnes i sekvenserne, er listet i bilag 4.

1. sekvens - Deep History

”Som oplyste mennesker ved vi, at før historien kom forhistorisk tid. Der er altså historie og forhistorie. Men hvad vil det egentlig sige? Hvor går grænsen mellem historie og forhistorie? Hvordan definerer viden?³⁰

1.1 - Hvad er dyb historie?

Formålet ved forløbets første sekvens er at få defineret begrebet: dyb historie. Hvornår taler vi om den dybe historie, hvad går den dybe historie ud på, hvordan ved vi overhovedet noget? Eleverne læser Jensen og Kjærgaard 'hvorfor må fortidsmennesket ikke være en del af vores historie' som berør ovenstående og desuden introducerer til begreberne forhistorisk tid, homo heidelbergensis og homo erectus. Efter gennemgang af teksten læses (uddrag af) Shryock og Smail teksten '*Deep history - The Architecture of Past and Present*' hvilken berør tidslighedsbegrebet og forsøger at definere den dybe historie: '*History is a curiously fragmented subject (...) scattered across a number of fields (...). Together these fields constitute a dense layer cake of time. The bottom layer, by far the thickest, is grounded in deep time*'³¹. Eleverne skal opnå en forståelse af, hvor vidt begrebet dyb historie er, og at vi nu tænker gennem, og ikke om objekter. Afslutningsvis kan man som øvelse bede eleverne om at lave en tidslinje over jordens/universets/menneskets historie.

1.2 - Kosellecks førskriftlige forudsætninger for historieskrivning.

Den efterfølgende del introducerer eleverne til Koselleck, og de førskriftlige forudsætninger for historieskrivning, som forankres i de tre akser hjemmet, fællesskabet og verden udenfor. Gennem (uddrag af) '*Linguistic Change and the History of Events*' introduceres eleverne også for begreberne fødsel/død, inden for/uden for, oppe/nede (bilag 1 'Begrebshistoriens antropologi') herunder begrebernes udbygning og niveauer i analysen. Kosellecks pointer omkring sprogets begrænsninger er centrale, fordi eleverne skal forstå, at vi må tolke ud fra de givne (førsproglige) præmisservi nu har. Man kunne jo bemærke, at det kan være vanskeligt/problematisk at skulle tolke på ting/levn – men det samme er for så vidt gældende for tekster (apropos foregående forløb omkring kildekritik). For at underbygge ovenstående læses '*History That's Written in Beads as well as in Words*' som har

---

³⁰ J Jensen og P Kjærgaard. <https://videnskab.dk/kultur-samfund/hvorfor-ma-fortidsmennesket-ikke-vaere-del-af-vores-historie> ”

³¹ Shryock & Smail, Deep History: The Architecture of Past and Present p 3.

centrale pointer (fra Shryock) omkring fags og videnskabers nødvendige samspil i dyb historie. *'Historians are not those who do the radiocarbon dating or the genetic analysis, they won't be making discoveries. Rather, they have a role in retelling the human story (...) They bring to the table a sense of contingency in human affairs. (...). Deep history emphasizes trends and processes rather than individuals and events, paying more attention to kinship, genealogy, and developing traditions, like hospitality'*³².

2. sekvens

Arbejde, hverdag og redskaber.

2.1 - flintøksen.

Vi bevæger os nu ned i den dybe historie og eleverne læser et uddrag af 'Bell, Book and Biface'.³³ Kilden beskriver fundet af en flintøksen i en grusgrav udenfor Amiens i Somme Valley i Frankrig og hvordan denne simple økse kunne bevise menneskets eksistens i forhistorisk tid. Det er en sjov og fascinerende historie!

Efter gennemgang af 'Bell, Book and Biface' får eleverne udleveret en række forskellige materialer og billeder³⁴. Billederne er originale stenalderværktøjer og eleverne skal nærstudere, mærke, sammenligne og analysere sten, økser og værkstøjer. Kan vi ud fra disse objekter sige noget om menneskets historie ud for hhv. det temporale, positionelle og hierarkiske niveau. Værktøjer og redskaber fortæller endvidere en historie om, hvordan mennesket har forholdt sig til *hjemmet* (organisering af bopladsen), har ageret i forhold til fællesskabet (gudedyrkelse, traditioner, jagt) og så igen forholdt sig til verden udenfor (forsvar, rejser, osv.) Eleverne skal derefter tage stilling til fx øksens slidtage og udvikling, værkstøjers udformning (og måske udsmykning!), materialer der skiller sig ud osv.³⁵ Det kan være en udfordrende øvelse at bede eleverne om at skabe en vis kronologi i de udleverede materialer og derefter argumentere for deres valg.

³² <http://www.nytimes.com/2011/09/27/arts/deep-history-takes-humanity-back-to-its-origins.html>

³³ Deep History: The Architecture of Past and Present.

³⁴ Se bilag 5 samt 'Ancient Technologies': <https://archaeology.uiowa.edu/flintknapping-0>

³⁵ <http://www.nytimes.com/2011/09/27/arts/deep-history-takes-humanity-back-to-its-origins.html>

2.2 - besøg af geovidenskaben

For at understrege nødvendigheden af andre fag og vidensfelter (Shryock) indlægges der i forløbet et oplæg fra en af skolens geovidenskabslærere. Emnet er stadig *arbejde, hverdag og redskaber* og fra geovidenskaben kan vi bruge viden omkring tidsbegreber, datering, behandling af empiriske data, om vej og om klima(ændringer)s betydning for mennesket på forskellige tidsskalaer.

2.3 - historien om Danmark - renjægerne.

I denne sekvens ses første afsnit af DR-serien '*Historien om Danmark: de første mennesker, renjægerne*'. Afsnittet tager udgangspunkt i tiden omkring 15.000 år fvt. og er én lang analyse af mennesket i den dybe historie. Geværer, skeletter, knive, knogler, flintpile, ruser, smykker, værktøj og boplads er udgangspunkt i analysen. Eleverne laver efterfølgende dels en analyse af den viden de får i serien (se arbejdsopgavespørgsmål i bilag 2) men forholder sig endvidere til *begrebshistoriens antropologi* og tager stilling til spørgsmål så som: hvad bopladsernes placering fortæller om *fællesskabet*? Hvorfor nogle mennesker blev begravet nøgne og hvad skader på knogler og tænder kan fortælle os om måden man håndterede sygdom? Hvad fortæller smykkerne os om menneskets forhold til fx vandring, handel og *verden udenfor*?

2.4: Ekskursion til Sagnlandet.

I forløbet indlægges afslutningsvist en ekskursion til Lejre, hvorefter eleverne guidet af centrets naturgeograf skal på *trampe-taletur gennem Sagnlandets landskab*³⁶. Det overordnede mål er at samle observationer og viden, dertil slut kan hjælpe os med at tegne billedet af det arbejdende menneske i oldtiden. Under besøget i Lejre skal eleverne, i grupper, udvælge og opbygge en case, som de går analytisk og metodisk til og efterfølgende fremlægger på klassen.

---

³⁶ Se mere: <http://www.sagnlandet.dk/events/trampe-tale-tur-fra-mark-til-mave-i-12-000-aar/>

3. sekvens

Status, straf eller ofring.

3.1 - Liv, lyst og luksus?!

Forløbet her tager afsæt i Eske Willerslevs artikel om '35.000 år gamle sexvaner' som beskriver jæger-samler menneskets forhold til samliv, herunder kendskab omkring indavls konsekvenser. Artiklen har udgangspunkt i den 'moderne tilgang' til dyb historie, forankret i kulstof-14 datering og DNA-analyse. Med udgangspunkt i artiklens naturvidenskabelige observationer (baseret på materiale fra tænder, hår og knogler) og beskrivelse af arkæologiske fund får eleverne som øvelse at nedskrive den dybe historie. Hvad siger artiklen om liv og lyst for 35000 år siden, og om menneskers sociale status og relationer til verden udenfor. Teksten giver et indblik i forplantningsmønstre, som jo på alle tidspunkter af historien siger noget om menneskets forhold til både hjem, fællesskab og verden udenfor³⁷.

3.2 - Straf eller offer?

En analyse af Huldremosekvindens lig lægger op til en ekskursion til Nationalmuseet, hvor vi skal se bl.a. Egtvedpigen³⁸. I artiklen 'Straf eller offer' beskrives fundet af et kvindeligt i Huldremose på Djursland. Ligets højre overarm er hugget af og hendes ene ben brækket. Hvordan kan et lig blive en nøgle til viden om menneskers status, traditioner, sammenhold, rejselyst og måske ligefrem død? Eleverne skal forsøge at stille analytiske spørgsmål forankret i *deep history* begreberne, og målet er, at spørgsmålene giver en viden om til huldremosekvindens liv og død, hendes positionelle niveau og status i samfundet, viden om fællesskabets traditioner og hendes hierakiske placering i samfundet. Hvordan har Huldremosekvinden forholdt sig til sit eget liv, har hun været modig, stærk, svag? Skyldes hendes ringe tilstand - højre arm afhugget og det ene ben brækket - en ulykke eller er hun blevet ofret til mosen? ³⁹

---

³⁷ Forløbet får epokal karakter, hvis man perspektiverer til tider i historien, hvor man fx har fået mange/få børn, forsket i sygdomme, e.lign.

³⁸ Eksempelvis som afslutning på forløbet

³⁹ I bilag 5 er listet en række cases (menneskeracer, mad, incest, ofringer, køn og hygiejne) som kan anvendes til at udbygge viden omkring sundhed, ofringer osv. Elevfremlæggelser er en mulighed afslutningsvis.

3.3 - besøg af biologien.

Som det næste i forløbet får klassen besøg af skolens biologi (- og kemi) lærer, som holder oplæg omkring DNA, kulstof-14 datering og isotop-analyser. Op til besøget læses (uddrag af) 'How Ancient DNA is Rewriting Human History': *'with the invention of methods to read DNA taken from ancient bones, we now have access to much older copies of our genetic history, and it's radically changing how we understand our deep past'*⁴⁰. I forlængelse af oplægget kan man vælge at læse enten historien om Koelbjerg-kvindens 'kønsskifteoperation'⁴¹, eller man kan vise den korte film 'Tales of Bronze Age Women'⁴² der omhandler den allernyeste måde at drive historieforskning på ved hjælp af strontium isotoper, DNA-analyser og kontekstuel arkæologi. Formålet med oplægget fra naturvidenskabslæreren er, at eleverne skal opleve dels de forskellige analytiske tilgange til historieforskning, og dels det dialektiske forhold mellem videnskaberne i historieskrivningen (biologer har også behov for historikeren)⁴³.

3.4 - afrunding og selvevaluering.

Forløbet omkring dyb historie afsluttes med en selvevaluering forankret dels i en afsluttende revidering af tidslinjerne (som eleverne lavede i forløbets første lektion) og dels i, at eleverne laver et mindmap, hvori der samles tanker, ord, begreber og eksempler inden for dyb historie.

---

⁴⁰ How Ancient DNA is Rewriting Human History'

<https://psmag.com/environment/ancient-dna-rewriting-human-history-90578>

⁴¹ Materialer beskrevet yderligere i bilag 5.

⁴² <http://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/tales-of-bronze-age-women/>

⁴³ Der er lavet arbejdsspørgsmål til 'Tales og Bronze Age Women' (bilag 4).